

HAYÂLÎ BEY'İN BİLİNMEYEN GAZELLERİ

Savaşkan Cem BAHADIR*

ÖZET

Klasik Türk edebiyatının meşhur şairlerinden olan Hayâlî Bey, (1500?- 1557) 16. yüzyıl şiiri denildiğinde aklımıza ilk gelen şairlerdendir. Dönemindeki tezkirecilerden biri olan Kınalızâde Hasan Çelebi, Hayâlî'yi “Diyâr-ı Rûmun sultânü’ş-şu’arâsı” olarak tanıtmaktadır. Hayâlî Bey yazdığı şiirlerin yanı sıra dönemindeki diğer şairlere olan etkisi bakımından da önemli bir şahsiyettir. Çağdaşı olan Rahmî, Ulvî, Vahidî gibi şairler üzerinde tesiri büyüktür. Onun şiirlerine hemen her dönemde nazireler yazılmıştır. Hayâlî Bey’in bilinen tek eseri divanıdır. Buna rağmen Hayâlî Bey hayattayken bir divan tertip etmemiştir. Bu sebeple ona ait olan bazı şiirler o döneme ait şiir mecmûalarında ya da değişik divan nüshalarında bulunabilmektedir. Bu çalışmaya konu olan gazeller de yukarıda zikredildiği gibi farklı bir divan nüshası içinde yer almaktadır. Bu nüsha, Süleymaniye Kütüphanesi’nde bulunan ve Hayâlî Bey Divanı’nın da içinde bulunduğu bir divanlar mecmuasıdır. Bu nüshada yer alan gazellerin tamamı daha önce Ali Nihat Tarlan tarafından hazırlanan Hayâlî Bey Dîvânı’nda yer almaktadır. Yalnız çalışmaya konu olan yirmi dört gazel, yayımlanmış olan bu divanda yer almamaktadır. Hazırlanan bu çalışmada yer alan gazellerin Hayâlî mahlaslı başka şairlere ait olup olmadığı konusunda kaynaklar incelenmiş, bulunan şiirler, şairin diğer şiirleriyle karşılaştırılmış ve yapılan incelemeler neticesinde bu gazellerin Hayâlî Bey’e ait oldukları çeşitli kanıtlarla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Hazırlanan çalışmanın amacı Hayâlî Bey’e ait olan ve yayımlanmamış bulunan yirmi dört gazeli edebiyat dünyasına tanıtmaktır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Edebiyat, Hayâlî Bey, Divan, Mecmûa, Bilinmeyen Gazeller.

UNKNOWN GHAZALS OF HAYÂLÎ BEY

ABSTRACT

Hayâlî Bey is one of the most famous poet in the 16th century and when we talk about 16th century poem we mention him at the first place. One of the 16th century tazkirah writer Kınalızâde Hasan Çelebi, mention Hayâlî Bey as “sultan of the Anatolian poets”. Hayâlî Bey is important as a poet and his influence on the other poets of his century is very important too. He has great effect on Rahmî, Ulvî and Vahidî. In every century nazeerahs written to his poems. Hayâlî Bey’s only work is

* Dr. İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü/ Türkçe Birimi, E-mail: sacemb@hotmail.com

his “Divan”. Although this situation Hayâlî Bey didn’t arrange his Divan when he was alive. Because of this, some poems which belongs to him can be find in some different divan copy or in the poem mecmûas. The ghazals presents in this work are in a different hand writing divan. This divan is in Süleymaniye Library. This divan in a divans macmua. All of the ghazals in this divan is take place in the work of Ali Nihat Tarlan’s Hayâlî Bey Divan. Only twenty four ghazals are not in this divan. In this study ghazals are researched. Because this ghazals could belong to another poet appellation “Hayâlî”. Also this poems are compare with other poems of Hayâlî Bey. After these research we try to point out that, this ghazals are belong to Hayâlî Bey. This study includes twenty-four poems of Hayâlî Bey, doesn’t place in the “Hayâlî Bey Divân” which is publish by Ali Nihat Tarlan.

Key Words: Classic Literature, Hayâlî Bey, Divan, Macmua, Unknown Ghazals.

Giriş

Hayâlî Bey, şiirlerini mürettep bir divan haline getiremeden öldüğü için kaynaklar ölümünden sonra Hayâlî Bey’e ait birkaç divan nüshasının zar zor bulunabildiğini anlatmaktadır. Hayâlî Bey’in hayattayken “Gül-i Sad-berg” adında bir şiir mecmûası tertip ederek Kanuni Sultan Süleyman’a sunduğu bilinmektedir. (Şentürk, 1999: 243). Şairin hayattayken bir divan tertip etmemiş olması, şiirlerinin çoğaltılarak ortak bir yazma nüsha oluşturulmasına engel olmuştur. Bu durum Hayâlî Bey’e ait şiirlerin yazmalar arasında farklılık göstermesine sebep olmuştur. Hayâlî Bey Dîvânı’nı hazırlayan Ali Nihat Tarlan’ın da bu çalışmayı hazırlamak için on dört farklı nüshayı karşılaştırarak ortak bir metin hazırlaması bu durumun en somut göstergesidir.(Tarlan, 1945) Ali Nihat Tarlan’ın kullandığı nüshalarda bulunmayan bazı şiirlerin başka nüsha ve mecmûalarda bulunması olasıdır. Bu durum divanları ölümünden sonra tertip edilen birçok divan şairi için de geçerlidir.¹

Hayâlî Bey’e ait şiirler, farklı divan nüshalarının yanı sıra döneme ait olan şiir mecmûalarında da yer almaktadır. Nitekim Sabahattin Küçük’e ait “Hayâlî Bey’in Yayınlanmamış Gazelleri”(Küçük, 1984:418-421) adlı makalede yer alan sekiz gazel Pervâne Bey Mecmûası’nda² bulunup edebiyat dünyasına kazandırılmıştır. Bununla birlikte yukarıda bahsettiğimiz sebeplerden ötürü Hayâlî Bey’in bütün gazellerinin tam olarak tespit edildiği söylenemez. Nitekim Hayâlî Bey’in, Ali Nihat Tarlan’ın hazırladığı divanı ve Sabahattin Küçük’ün makalesinde bulunmayan bazı gazelleri Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki bir divanlar mecmûasında yer almaktadır.

Çalışmada tanıtılacak gazeller Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi 774 numaraya kayıtlı bir yazmanın içinde yer almaktadır. Bu yazma sadece Hayâlî Bey divanını değil Necâti Bey, Bâkî ve Fuzûlî divanlarını da içeren bir divanlar mecmûasıdır. Ayrıca bu nüsha Ali Nihat Tarlan’ın Hayâlî Bey Dîvânı hazırlanırken karşılaştırma yaptığı nüshalardan birisidir. Ne yazık ki bu nüshada

¹ Çalışmada bahsi geçen ve divanları elde bulunmayıp mecmuaların taranması sonucunda meydana getirilen şairlerden birkaçı şu şekilde sıralanabilir:

Amrî; dîvanı, Mehmet Çavuşoğlu tarafından mecmûalar taranarak oluşturulmuş ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlarından 1979 yılında neşredilmiştir.

Helâkî; dîvanı, Mehmet Çavuşoğlu tarafından mecmûalar taranarak oluşturulmuş İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlarından 1982 yılında neşredilmiştir.

Çâkerî; dîvanı, Hatice Aynur tarafından mecmûalar taranarak oluşturulmuş ve Scala Yayınlarından 1999 yılında neşredilmiştir.

² Pervâne Bey Mecmûası, Topkapı Sarayı Ktp. Bağdat 406.

Turkish Studies

yer alan şiirlerden yirmi dört tanesi hazırlanmış olan Hayâlî Bey Dîvân'ı içinde yer almamaktadır. Bunun nedeninin bahsedilen nüshadaki şiirlerin Ali Nihat Tarlan'ın gözünden kaçmış olma ihtimali olduğu düşünülebilir.

Bu noktada çalışmaya konu edilen şiirlerin Hayâlî Bey'e ait olup olmadığı sorusu akılları meşgul edebilir. Zira dönemin şairlerini anlatan tezkirelerde Hayâlî mahlası ile şiir yazan iki tane daha şairin bulunduğu anlatılmaktadır. Bu şairlerden ilki Hayâlî Çelebi'dir. Latîfî, tezkiresinde onun Sultan Selim Han'ın defterdarı ve Hayâlî mahlasını ilk kullanan şair olduğunu beyan eder. Latîfî, tezkiresinde Hayâlî Çelebi'ye ait bazı şiirlerin yanlışlıkla Hayâlî Bey'e atfedildiğini ama kendisinin bu şiirleri temyîz ve tefrîk ettiğini ayrıca Hayâlî Çelebi'nin, Hayâlî Bey zuhûr etmeden önce meşhur olduğunu yazmaktadır. (Canım, 2000:252) Hayâlî Bey'le aynı dönemde yaşamış diğer Hayâlî ise Hayâlî-i Kâtib'dir. Latîfî, tezkiresinde bu şaire çok az değinmiş ve Necâtî Bey'in "hatem" redifli kasidesine yazdığı nazireden bahsetmiştir. (Canım, 2000:253) Latîfî, eserinde Hayâlî Çelebi şiirlerinin, Hayâlî Bey'e atfedilmesi meselesini "*bu hususî Hayâlî Beg ile mezburun ne mikdâr eş'arı varsa temyîz ü tefrîk eyledüm*" diyerek çözdüğünü ve Hayâlî Çelebi şiirleri ile Hayâlî Bey şiirlerinin birbirine karışmasını engellediğini anlatmıştır. Bu durum çalışmaya konu olan şiirlerin Hayâlî Bey'e ait olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Çalışmaya konu edilen şiirlerin Hayâlî Bey'e ait olduğunu gösteren diğer bir kanıt ise bahsi geçen yazma nüshanın kendisidir. Bu yazma nüsha içinde 138. varak ile 253. varak arasında Hayâlî Bey Dîvânı mevcuttur. Bahsedilen yazma nüsha, Ali Nihat Tarlan tarafından Hayâlî Bey Divanı'nın metin kurulumu yapılırken diğer yazmalarla karşılaştırıldığı söylenen nüshadır. Bu nüshada yer alan ve çalışmaya konu edilen yirmi dört gazel haricindeki diğer şiirlerin tamamı, Ali Nihat Tarlan'ın hazırladığı Hayâlî Bey Dîvân'ı içinde yer almaktadır. Bu durum, Hayâlî Bey'e ait yüzlerce gazeli barındıran bir nüshada yayımlanmamış bulunan yirmi dört gazelin de Hayâlî Bey'e ait olduğunu destekler niteliktedir. Bununla beraber bu nüshada 193b varığında kayıtlı olan gazelin³, Sabahattin Küçük'e (Küçük, a.g.m.) ait olan makalede üç numara ile tanıtılan ve Pervâne Bey Mecmûası'nda Hayâlî Bey adına kayıtlı olan şiir olmasıdır. Bilindiği üzere Pervâne Bey mecmûasında zikredilen tek Hayâlî, Hayâlî Bey'dir. Bu durum da bize şiirlerin Hayâlî Bey'e ait olduğu noktasında destek sağlamaktadır.

Hayâlî Bey'in edebi yönden güçlü bir şair olduğu ve henüz on dört yaşında ustaca şiirler yazmaya başladığı bilinmektedir. (Şentürk, 1999: 243). Hayâlî Bey'in şiirleri edebî yönüyle de ele alındığında, çalışmadaki şiirler ile Hayâlî Bey Divanı'nda yer alan şiirler arasındaki konu, redif, üslup benzerlikleri de bu çalışmadaki şiirlerin Hayâlî Bey'e ait olduğu yönünde destek

³ 193 b

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Ğamzeñ oqından irişdi sîneme tîr-i ecel
 Āferîn bâzûna kim cān ü dile verdi ħalel
 Ğamzesi sînemde yir itdükde cān olur revān
 Şādmān olup dil urur nā'ra-i ni'mel-bedel
 Başuñı çek ħırkaya var ebsem ol ey şeyḥ-i şeh'r
 Eylemez esrār-ı 'ışkıñ müşkilâtın kimse ħall
 Muhtesib kavlı ü 'amel itmegi görmezse revā
 Muṭribā hergiz anın kavli ile itme 'amel
 Ḥünıla ālûde itdüm sîne ebyātumı
 Andan olmuşdur Ḥayālî sözlerüm rengin ğazel

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 7/4, Fall, 2012

sağlamaktadır. Aşağıda benzer edebî özelliklere (vezin, kafiye, konu) sahip şiirlerden örnekler verilmiştir.

Hayâlî Bey Divanı'nda yer alan ve aşağıda örnek olarak verilen iki gazel ile çalışmaya konu olan bir numaralı gazel; vezin, üslup ve redif olarak birbirlerinin aynısıdır.

1. Ol gınâ şâhı ki doydu bende olan ac aña
Subh taht-ı âcdır hurşîd zerrîn tâc aña
2. Bu vücûd eyvânı bir zulmet-serâdır olmasa
Ger sevâdü'l-vech-i fid-dâreyn isfidâc aña
3. Künc ü târik içre bir hoş sohbetim var yâr ile
Leyletü'l Kadr ile âşıktır şeb-i Mi'râc aña
4. Penbe-i gaflet kulagından çıkardı nâsihin
Bir dem içirse Enelhak câmını Hallâc aña
5. Bir gedâ olsa Hayâli bende-i sultân-ı aşk
Haşmetinde pâdişâh-ı vakt olur muhtâc aña

(Hayâlî Bey Divanı sf. 103)

1. Ol melek-sîmâ perî kim benzemez insân aña
Cân ile dilden fedâ olsun hezârân cân aña
2. Ey felek dervâzesin açma dem-i subhun sakın
Bir gece ger sarılam ben hasta-dil uryân aña
3. Gerdenine hâleyi tavk eyledi uşşâk-vâr
Boynu bağlı bir kul olmuştur meh-i tâbân aña
4. Gülşen-i derdin nihâlidir bu cism-i nâ-tüvân
Meyvedir bagrım başı berg oldu her peykân aña
5. Gördü ekdim mezra'ı dilde mahabbet dânesin

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

Dûd u âhım ebr olup yagdırdı çok bârân aña

6. Dâg-ı gamdan rûyu hûn-âlûdedir cismim gibi

Âşık olmuştur meger kim lâle-i Nu'mân aña

7. Yâr hecriyle Hayâlî şöyle mûnis oldu kim

Rûz-ı vuslat gibi olmuştur şeb-i hicrân aña

(Hayâlî Bey Divanı sf. 99)

Çalışmada yer alan 5 numaralı gazel ile aşağıda yer alan “bilür” redifli gazel âdetâ aynı anda aynı mekanda söylenilmiş hissi yaratmaktadır. Bu gazeller de yukarıdaki örnek gazeller gibi aynı konu, vezin ve redifle yazılmıştır.

1. Zevk-i bâde neydigin mest-i harâbîler bilür

Lâcerem deryâ zebânın murg-ı âbîler bilür

2. Vuslatın cennâtının râhatleri âlemlerin

Dûzah-ı hırmanda nâr olmuş azâbîler bilür

3. Sâye-perverler gözü bir perteve kılmaz nazar

Neydigin nûr u tecellî âfitâbîler bilür

4. Yoluna hâk olmanın âdâbını uşşâka sor

Saltanat âyînini Efrâsiyâbîler bilür

5. Hâk-i râhınken Hayâlî havf eder agyârdan

Hâricîler kibr ü kînin Bû-Türâbîler bilür

(Hayâlî Bey Divanı sf. 171)

Yukarıdaki gazellerden başka Hayâlî Bey Divanı'nda yer alan aşağıdaki iki gazel ve çalışmada yer alan 24 numaralı “tapşurdum” redifli gazel, yukarıda yer alan gazeller gibi aynı vezin, aynı konu aynı redif ile kaleme alınmıştır.

1. Bu kat kat kan ile dolmuş dili cânâna tapşurdum
Vefâ tomarını bir gonca-i handâna tapşurdum
2. Hadeng-i gamzesi peykânına gönlümde yer etdim
Züleyhâ-veş dirîgâ Yûsufum zindâna tapşurdum
3. Ter ettim çeşme-i hurşîdi ummâna keder verdim
Gubâr-ı râhını çün dîde-i giryâna tapşurdum
4. Bu gönlüm hüdhüdün Sîmurga ergürdüm bihamdillah
Elimde yazımı Sultân-ı âlî-şâna tapşurdum
5. Hayâlî nakşına bakıp güşâde olmaga dâ'im
Bu şî'r-i nâzenînim defter ü dîvâna tapşurdum

(Hayâlî Bey Divanı sf. 290)

1. Geçüp cândan seri hak-i der-i cânâna tapşurdum
Meyin içdim de câmın sâki-i hicrâna tapşurdum
2. Cemâlinden görüp gülde eser gülzârda ben hem
Enînimden birin yüz bülbül-i nâlâna tapşurdum
3. Nazardan saldım ey meh âlemin yâkût-ı rengînin
Hayâl-i la'lini çün dîde-i giryâna tapşurdum
4. Bulup gönlüm lebinde zülfünün kıldım giriftârı
Yine dârü'ş-şifâya bir güzel dîvâne tapşurdum
5. Hayâlî dermege hilm-i edeb gevherlerin bir bir
Yaşam etfâlinin alıp elin ummâna tapşurdum

(Hayâlî Bey Divanı sf. 291)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

Bu bilgiler ışığında tanıtılan şiirlerin Hayâlî Bey'e ait olduğu konusunda şüpheye yer kalmamaktadır. Aşağıda Hayâlî Bey'e ait olan ve daha önce yayımlanmamış gazellerin metni ve nesre çevirileri yer almaktadır.

1.⁴

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Cāna göster kaşlarıñ k'oldur hilâl-i 'ıyd aña

    Kāmetüñ 'arz it ki budur 'ālem-i tevḥīd aña

(Ey sevgili) can(ima) kaşlarını göster ki onun için bayram hilali (senin) kaşlarındır. Boyunu göster ki tevhid âlemi, onun için senin boyundur.

2. Kim ki terk-i cān idüp olmaz ta'allukdan ḥalāş

    Ol kalendar olıma lāyık degül tecrīd aña

Canını terk ederek dünyaya bağılıktan kurtulamayan (kişi) kalendar olamaz. Her şeyi terk edip Allah'a yönelmek ona layık değildir.

3. Zülfüñüñ küfrine her kim 'arz-ı imān eylemez

    Lāzım olur eylemek imānını tecdīd aña

Saçlarının siyahlığına imanını sunmayan kişiye imanını yenilemek gerekli hale gelir.

4. Bāde nūş itdükçe dil gülşende dildār olmasa

    Goncalar peykān olur şemşir berg-i bīd aña

Gül bahçesinde sevgili olmazsa, şarap içen gönüle goncalar okun sivri ucu, söğüdün yaprağı da kılıç olur.

5. Yār elinden bu Ḥayālî bir kadeḥ nūş itdügüm

    Cām-ı Cem kıldı ḥased reşk eyledi Cemşīd aña

Hayâlî, sevgilinin elinden (öyle) bir kadeh içtim ki, Cem'in kadehi ona haset etti, Cemşīd onu kıskandı.

2.⁵

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Mest ü ḥayrān oldı gönülüm çeşm-i şehlāsın görüp

⁴ 165 b

⁵ 167 a

Ƙıldı ser-gerdān göñül zülf-i semensāsın görüp

Gönlüm (sevgilinin) şehla gözünü görüp sarhoş ve hayran oldu. Göñül (sevgilinin) yasemin saçını görüp kendinden geçti.

2. Bağ u bostān seyrine meyl eylemez oldı göñül

Gül yüzinde sümbülñ hem ƙadd-i ra‘nāsın görüp

Göñül, gül (gibi) olan yüzündeki sümbül(e benzeyen saçlarını) ve güzel boyunu gördüğünden beri bağ ve bostan seyrine meyletmez oldu.

3. Tır-i müjgānına ƙarşu sīnem üzre dāğlar

Ʀablalar olmış-durur kim ƙaşları yāsın görüp

Sinem üzerindeki yaralar, ƙaşlarının ya (şeklini) görüp ok gibi olan kirpiklerine karşı (sanki) hedef tahtası olmuştur.

4. *****⁶

*****

5. Sümbül ü reyhān görüp ašlā nazār itmez gözüm

Ĥ‘ābda bir kez Ĥayālī zülf-i bālāsın görüp

(Ey)Hayâlî uykuda bir kez (sevgilinin) uzun saçlarını gördükten sonra gözüm sümbül ve reyhana asla bakmaz oldu.

3.⁷

Mefâ’lün mefâ’lün fe’ülün

1. Ƙıyāmet ƙaddile ol serv-ƙāmet

Ʀurup şalınsa nāz ile ƙıyāmet

O servi boylu büyük bela (veren) boyuyla durup salınsa (bu benim için) kıyamettir.

2. Didüm yoluñda cān virmek nigārā

Geçer mi minnete didi ne minnet

Ey resim gibi güzel sevgili, yolunda can vermek (senin için) minnet (edilecek bir şey midir) dedim. (O da) ne minnet dedi.

3. Gözüñ hışm ile ƙaşd-ı cān iderse

Benüm iki gözüm ‘ayn-ı ‘ināyet

⁶ Kütüphanede yer alan yazmada 4. beyitin yeri boş bırakılmıştır.

⁷ 167 b

Benim iki gözüm (sevgilim), gözün öfkeyle canımı isterse (bu durum benim için) mutluluk kaynağıdır.

4. Seni gülşende bir kat görse ey gül

Yakasın gonca çāk iderdi kat kat

Ey gül (gibi sevgili), gonca seni gül bahçesinde bir kat (elbiseyle görse) yakasını kat kat yırtardı.

5. Bir āhen-dil yaluñ yüzlü güzeldür

Hayālî hançeri cānāna āfet

Hayālî, (o sevgili)demir gönüllü, parlak yüzlü ve hançeri, cananına bela olan bir güzeldir.

4.⁸

Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

(Fa'ilâtün) (fa'lün)

1. Bize nāzük yanağı lāle yiter

Bitmesün gülsitānda lāle yiter

Bize nazik yanağı lale (olarak) yeter. Gül bahçesinde lale bitmesin (yetişmesin), yeter.

2. Gözlerüm içmege ciğer kanını

'Aks-i la'l-i lebüñ piyāle yiter

Gözlerim ciğer kanını içmek için, senin dudaklarının aksi ile kadeh olur.

3. Dir gören al yanağınuñ alın

Hîç āl olmaya bu āle yiter

Kırmızı yanağının kırmızısını gören der ki; yanağının āleye⁹ benzeyen kırmızılığıyla iyileşmeyecek hastalık yoktur.

4. Çok sözler işitdüm ammā yok

Lebi vaşfinda bu maķāle yiter

Sevgilinin dudaklarını vasf eden çok sözler işittim ama, (övgüde bu söze) ulaşanı yok.

5. Sende eglenmege Hayālî gönül

⁸ 171 b

⁹ Eskiden hastalıkları tedavi için kullanılan "Hint sümbülü" adlı çiçektir.

Saňa eglence āh u nāle yiter

Ey Hayâlî , ah çekip inlemek senin gönlüne eğlence olarak yeter.

5.¹⁰

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Teşne-i cām-ı mey-i mesti ḥarābīler bilür

Lem'a-ı envār-ı mihrî āftābīler bilür

Sarhoşluk verici şarabın kadehine duyulan arzuyu meyhane ehli bilir. Güneşin ışığının parlaklığını güneşe aşına olanlar bilir.

2. Baňa hem-ser olmayan idrāk itmez ḥāletüm

Āteşe pervāne şevkin iltihābiler bilür

Bana arkadaş olmayan benim haletimi anlayamaz. Pervanenin ateşe olan arzusunu ateşe tapanlar bilir.

3. Kānde fehm itsün kemālüm rüstyānī-fehm olan

Ḳadrini şanma Zahirūn Fāryābīler bilür

Benim olgunluğumu Aristo akıllı olan nasıl anlansın? (Faryablî) Zahirün¹¹ değerini Faryabilerin (Faryabluların) bildiğini sanma.

4. Firḳatūn ālāmını şor benden ey ḥūrī-likā

Sūzişin nār-ı cahīmi çün 'azābīler bilür

Ey huri yüzlü, ayrılığın elemelerini benden sor; çünkü cehennem ateşinin yakıcılığını azap çekenler bilir.

5. Zülfūn ucından ne bilür kim beyān ide faḳīh

Bu teselsül 'ilmini şanma ḳitābīler bilür

Fakih saçının ucundan ne anlar ki açıklasın. Bu teselsül¹² ilmini kitap okuyanların bildiğini sanma.

6. Saňa ta'lim eylesün çeşmüm şināverlik yolın

Şuda yüzmek resmini çün murğ-ı ābīler bilür

¹⁰ 172 b

¹¹ Zahir-i Faryabî asıl adı Zahiruddin Ebu'l Fazl Tahir bin Muhammed el-Faryabi (d. Faryab? - ö. 1201, Tebriz), özellikle yeni mazmunları kullandığı kasideleriyle tanınan İranlı şair.

¹² Teselsül: "birbirine bağlı olma, bir silsile meydana getirme," demektir. Kelâm ilminde, Allah'ın varlığını ispat için başvurulan bir metodun ismidir. Teselsülde bir şey silsile hâlinde ilk atasına kadar götürülür ve o ilk atanın mutlaka bir yaratıcısı olması gerektiği ve onu yaratan kim ise bütün torunların da yine onun mahluku olacakları ifade edilir.

Gözüm sana yüzücülük sanatını öğretsin çünkü; suda yüzmenin ilmini ördekler bilir.

7. Şor Hayâlî bendeñe pîr-i muğānuñ şoñbetin

Meclis-i Cem şevketini kâmyābîler bilür

Kölen (olan) Hayâlî 'ye meyhanecinin sohbetini sor (çünkü) Cem meclisinin büyüklüğünü muradına ermiş olanlar bilir.

6.¹³

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Şol kadar ma'mûr olur 'ıyd olıcağ meyhāneler

Elden ayak başmağa yer mi bulur peymāneler

Bayram olunca meyhaneler o kadar canlanır ki, (kadehlere uzanan) ellerden dolayı kadehler ayak basmaya yer mi bulur?

2. Dām-ı zülfüñle gönül murğı niçe şayd olmasun

Hırmen-i güldür yüzüñ hāl-i siyāhuñ dāneler

Senin saçının tuzağıyla gönül kuşu nasıl av olmasın (zira) yüzün gül harmanı, siyah benlerin de (kuş avlamak için tuzağa konulan) tanelerdir.

3. Dişleriçün bañr açsın görüben yaş dök gönül

Çün bilürsin acı şuda bulunur dürdāneler

(Ey) gönül, acı suda inci tanelerinin olduğunu bilirsin (sende inciye benzeyen) dişlerin için yaş döküp (bu yaşlarla) bir ırmak oluştur.

4. Ayağıña düşdüğüñ 'aşıklarauñ 'ayb itme kim

Dökülür şem' ayağına yanıcağ pervāneler

(Ey sevgili), aşıkların ayağına düşmesini ayıplama (çünkü) kelebekler yandıklarında mumun ayağına dökülürler.

5. Tırdı ol beñler Hayâlî dilde gitdi fikr-i vakt

Yile vardı gāh kaldı hırmen içre dāneler

Hayâlî, o benler gönlümde durdu (artık) zaman kavramı kaybolup gitti. Harman içinde taneler heba olup gitti.

¹³ 178 b

7.¹⁴**Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün****(Fa'ilâtün) (fa'lün)**

1. Günümü kara iden zülf-i siyehkâruñdur

Beni odlara yağan âteş-i ruhsâruñdur

Günümü karartan siyah saçlarındır. Beni ateşlerde yakan kırmızı yanaklarının ateşidir. .

2. Yol başup şabr metâ'ımı alan 'uşşâkuñ

Devr-i hüsnünde şehâ turre-i tarrâruñdur

Ey şeh, güzelliğinin devrinde yol basıp aşıkların akıl malını alan (senin) hırsız saç lülendir.

3. Şorduğumçün bir ağız la'lüne sırr-ı dehenüñ

Yok yire kanum içen gamze-i hun-h'âruñdur

Dudaklarına bir defa ağzının sırrını sorduğum için yok yere kanımı içen (senin) kan içici yan bakışıdır.

4. Turuban nâzile gülşende şalındukça şehâ

Serv[i] hayrette koyan şive-i refîârüñdur

Ey şâhim, gülşende durup naz ile salındıkça serviyi hayrette bırakan (senin) nazlı şekilde yürüyüşündür.

5. Şu gibi yüz sürüyü geldi Hayâlî kapuña

Anı redd itme şehâ 'âşık-ı dîdâruñdur

*Ey şâhim, Hayâlî su gibi yüz sürerek kapına geldi. Onu reddetme, (o) yüzünün aşığdır.*8.¹⁵**Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün**

1. Mîm-i dehâni n'eydügi zâhir degül midür

Mülk-i 'ademde menzil-i âhîr degül midür

¹⁴ 180 a¹⁵ 181 b

Ağzının miminin ne olduğu meydanda değil midir? (Dudağının) yokluk mülkünde en son konağı (yokluğun en sonu) değil midir?

2. Çeşmüñ hayâline düşeli uyhu görmedim

Gözden uğurlar uyhuyu sâhîr degül midür

(Senin) gözlerinin hayaline düştüğümden beri uyku görmedim. (Gözlerin) gözden uykuyu çalar, sihirbaz değil midir?

3. Hüsnuñ gedāsına niçün itmez nazar gözüñ

Bu ol 'imâret üstüne nâzır degül midür

Gözün niçin güzelliğinin kölesine bakmaz. (Senin) bu (gözün) o yapıya bekçi değil midir?

4. Cem' olduğun bizümle niçün istemez rakıḫ

Kim haşre kâyıl olmasa kâfir degül midür

Rakip, niçin bizimle bir arada bulunmanı istemez, haşre (kıyamette ölümlerin dirilip bir yerde toplanmasına) inanmayan kafir değil midir?

5. Kaddün kıyâmı fitne kıparur didüm rakıḫ

İnanmamış kıyâmete kâfir degül midür

Boyunun uzunluğu fitne koparır dedim. Rakip kıyamete inanmamış kafir değil midir?

6. Nakş-ı Hayâli gâybiken dîdeden gönül

Ne yirden isteseñ yine hazır degül midür

Ey gönül, sevgilinin hayalinin nakşı gözden kaybolmuşken sen nerede istersen (orada) hazır değil midir?

9.¹⁶

Mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün

1. Gel ey çeşmümdeki cân Muştafâcık

Gel ey derdüme dermân Muştafâcık

Ey gözümdeki can (kadar değerli) Mustafacık gel. Ey derdime derman (olan) Mustafacık gel.

2. Güzeldür gerçi kim Ahmed Muḫammed

Güzeller şâh-ı sulṫân Muştafâcık

¹⁶ 188 b

Ahmet Muhammet güzeldir gerçi (ama sen) güzeller şahının sultanı Mustafacık.

3. Beni yolumda cān virmez demişsin

Yazuğdur itme bühtān Muştafācık

Beni(m için) yolumda can vermez demişsin. (Ey) Mustafacık, yazıktır iftara etme.

4. Cihān tırduğça ‘ālem gülşeninde

Şalın serv-i hırāman Muştafācık

Salın servi olan Mustafacık, dünya durduğça alem(in) gül bahçesinde salın.

5. Hayāliden niçün i‘raz idersin

Benüm çok sevdiğüm hān Muştafācık

Benim çok sevdiğim sultan Mustafacık, niçin Hayālî'den yüz çevirirsin.

10.¹⁷

Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün

1. Dār-ı cināna beñzer tırtuğı yir habībün

Şabr eyle gedā sen saña deger naşībün

Sevgilinin durduğu yer cennetin kapısına benzer. Ey köle, sen sabret sana nasibin ulaşır.

2. Ğamzeñ hadengi tır-i zaħmında kan kaşandum

Artarsa bu cerāhat günü toğar tabībün

Yan bakışının oku kılıcının yarasını görünce korkudan kan işedi. Bu cerahat artarsa tabibin beklediği gün doğar.

3. Nāşih olunca gülzār sāz ü şarāb u dīdār

‘Işık itdi gūş uranlar şevķında ‘andelībün

(Ey) nasihatçi, gül bahçesi, saz, şarap ve sevgilinin güzel yüzü olunca bülbülün arzulu şakımasına kulak verenler aşka geldi.

4. Billāh mürüvvet ile öldükde ben gedāya

Nūr āyetini kazdur sengine ben ğarībün

Ben kölen mutluluk içinde ölünce, ben garibin taşına Allah rızası için nur ayetini kazdır.

¹⁷ 190 b

5. Var ey Hayâlî şabr it engel cihâni tutdı

Hâ dirligine la'net öldügi yeg rakıbüñ

Ey Hayâlî sabret rakip dünyayı tuttu. Rakibin diriliğine lanet (olsun) ölmesi daha iyidir.

11.¹⁸

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. .... benüm .....¹⁹

Ayrılıktur dâyim oda yandüğüm

..... *Her zaman ateşlerde yanma sebebim ayrılıktır.*

2. Dem-be-dem dīvānelüktür san'atum

Ben delü hîç görmedüm uşlandüğüm

Hünerim, bazen delilik yapmaktır. (Ama) ben deli (kendimin) hiç akıllandığımı görmedim.

3. Ansuzın her dâre ber-dâr olmazam

Sünbülün kullâbidur dayandüğüm

Ansuzın her dar (ağacına) asılmam. Benim güvendiğim sümbül(e benzeyen saçının) çengelidir.

4. Āb-ı kevşer lezzetinden dâdeyem

Şerbet-i la'lüne görsem khandüğüm

Dudağının şerbetine kandiğımı görsem, (kendimi) Kevser suyunun lezzetinden nasiplenmiş (sayarım).

5. Ey Hayâlî la'l-i yâre görmedüm

Çok yaşumda bu kadar aldandüğüm

Ey Hayâlî, sevgilinin dudağına bunca yaşumda bu kadar çok aldandığımı görmedim.

12.²⁰

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

¹⁸ 199 a

¹⁹ Bu bölüm okunamamaktadır.

²⁰ 200 b

1. Belâ-keş dil-rübâsın sen senüñ derdüñden öldüm ben

Benüm hâlüm baña yitdi ye'nister bu felek benden

(Ey sevgili, sen) bela gönderen, gönül alansın, senin derdinden ben öldüm. Benim (bu) halim bana yetti, felek benden (daha) ne ister?

2. Hemân gül olduñ açıldıñ cihân bâğında ey gonca

Cemâlün şafhası yiter bu ben meyh^väreye gülşen

Ey gonca dünya bağında hemen gül olup açıldın. Bu şarap içiciye gül bahçesi olarak yüzünün sayfası yeter.

3. Bugün devlet sarâyında serîr-i saltanat lâyıķ

Gülüp gül gibi şād olsun cihānda bir sen ü bir ben

Bugün baht sarayında saltanat tahtı (bize) layık, dünyada gülüp gül gibi mutlu olan sen ve ben olsun.

4. Eger elçüm eger yārüm olursa dāhi bî-zārum

Ne umar bendeden yā Rab raķīb-i küşteni kerden

Eğer (rakip)elçim ve yardımcım olsa bile (ondan) usanmışım. Ya rab katledilesi rakip bu köleden ne ister?

5. Nigāruñ şevķ-i derdinden bugün kūyunda fevt olsa

Hayālî'nüñ mezārına açılsun ravzadan revzen

Hayâlî, resim gibi güzel sevgilinin derdinin arzusundan bugün mahallesinde ölürse, mezarına Cennet bahçesinden pencere açılsın.

13.²¹

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Ben temāşā eyler iken sen melek-sīmā yüzün

Görmemişdi gālibā Ādem dāhî Havvā yüzün

Ben, senin melek gibi yüzünü seyrederken galiba Adem Havva'nın yüzünü bile görmemişti.

2. Gün yüzüñ üzre perîşān kākülün ey meh-cebîn

Ebr idi gūyā ser-ā-ser kapladı deryā yüzün

²¹ 200 b

Ey ay yüzlü, güneş gibi yüzünün üzerindeki kakülün, sanki denizin üstünü baştan başa kaplayan bir buluttur.

3. Sînem üzre eşk-i hünînum nigârâ dökerin

Lâle-i nu'mân durur zeyn eylemiş şahrâ yüzün

Ey resim gibi güzel sevgili, göğsüm üstüne kanlı göz yaşımı dökerim; (bu yaşlar) kırları süsleyen gelincikdir.

4. Şeb gibi baht-ı siyahum rûz-veş rûşen olur

Ger görürsem bir gün ol mihr-i cihân-ârâ yüzün

Cihanı süsleyen güneşin yüzünü bir gün görürsem, gece gibi karanlık bahtım gündüz gibi aydınlanır.

5. 'Işk meydânında seyr eyle Hayâlî bendeñi

Başını virdi şehâ döndürmedi kaç'â yüzün

Ey şeh aşk meydanında Hayâlî kulunu seyret (o) başını verdi (ama) asla yüzünü (senden) çevirmedi.

14.²²

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

1. Görüben kıdd ü haddini didüm bâğ-ı cinândur bu

Gümüştend servile yâhüd müzeyyen büstândur bu

Boyunu ve yanağını görünce bu cennet bahçesidir dedim. Gümüştend servi ağacı ya da süslenmiş bostandır bu dedim.

2. Şabâdan büy-ı zülfüñi gönül umduğı budur kim

Dil-i Mecnûna Leyliden be-ğâyet armağândur bu

Gönlümün sabah rüzgarından saçının kokusunu bekleme sebebi; (bu kokunun) Mecnun'un gönlüne Leyla'dan gelen armağan gibi olmasıdır.

3. Baña hışm idüben kesme şaşın zülfüñi hey kâfir

Uzansun ço anı 'ömrüm ki 'ömr-i cavidândur bu

Hey kafir bana gazap edip sakın saçını kesme. Ey ömrüm, saçını bırak uzasın (çünkü uzun saç) uzun ömürdür.

4. Cefâdan hey meded öldüm kıyasız bārî küyında

²² 207 a son 207 b ilk gazel

Gören dise şehîd-i ‘ışk olan ibn-i filândur bu

Cefadan öldüm, yardım edin, en azından (beni sevgilinin) mahallesinde bırakın, (mezarımı) gören bu aşk şehidi filan oğlu filandır desin.

5. Leb-i la‘lûñ firâkiyle göreydüñ gözlerüm yaşın

Dem olur kan akar lîkîn müdâmî erguvândur bu

Dudağının ayrılığından (dolayı) gözlerimin yaşını görseydin (keşke). Zaman zaman kan akan gözlerim sanki sürekli erguvan renklidir(şarabıdır).

6. Baķub mir‘ât-i hüşnüñe neden bu deñlü ĥod-bînlik

Şaķın şāhum güzellik kimseye ķalmaz cihândur bu

Şahım, güzellik aynana bakıp niķin bu kadar kendinle ilgilisin? bu(rası), güzelliğın geçici olup kimseye kalmadığı dünyadır.

7. N’olā tîr-i firâķuñā senüñ şimdi nişān isem

Dem ola ey kemān-ebrü buluşavuz zamândur bu

Şimdi senin ayrılık oklarına nişan tahtası isem ne olur? Ey yay kaşlı, zaman olur (seninle) buluşuruz.

8. Müjeñ tîrîne cān virmez Ĥayālî dimiş ağyār

Benüm ķurbānlar olduğum inanmağıl yalandur bu

Rakipler, Hayâlî senin kirpik oklarına canını vermez demiş. Benim kurbanlar olduğum, inanma, bu bir yalandır.

15.²³

Mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ûlün

1. Bugün elden giderme gel piyāle

Ola kim irmeye ömrün zevāle

Ömrünün sona ermesini istemiyorsan bugün elinden kadehi uzaklaştırma.

2. Ruĥuñla beñlerüñden dāma düşdüm

Dolaşdum şayd olup ol ĥad u ĥāle

Ben yanağınla benlerin yüzünden tuzağā düştüm, av olup o yanak ve bene dolaşım.

²³ 208 b

3. Lebüñ helvâsı cüllâbı nev iken

Harâret yakmadan ol gül nevâle

Dudağının helvası ve gülsuyu taze iken, hararet o gülü yakmadan (yiyip içelim.)

4. Ezelden âh u vâh u zâr u efğân

Şon ucu 'arşa çıktı çok bu nâle

Ezelden beri ah, vah, zar ve inleme (vardır.) bu nâlenin ucu arşa çıktı.

5. Hayâlî nazma şüret virmek ister

Gedâ bir nesnedür doymaz hayâle

Hayâlî , şüre biçim vermek ister, hayal fakirin doymadığı bir nesnedir.

16.²⁴

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Bir güzel meh-pâre gördüm ben bugün gülzârda

Karşısına bülbül-i şürîde-veş gülzârda

Ben bugün gül bahçesinde bir güzel ay parçası gördüm. Karşısında kendinden geçmiş bülbül (gibi oldum)

2. Görmesem her demde derdinden harâretler çeküp

Âh-ı şâmum yazarum her bir der ü dîvârda

Seni görmediğim zamanlarda derdinden hararetler çekip her bir kapı ve duvarda akşam çektiğim ahları yazarım.

3. Başdan ayağa muqarrer olsa 'ilminde bugün

Sünbülüñ büyi bulunmaz nâfe-i tâtârda

Tatar miski koku ilmine tamamen hakim olsa da sümbülün kokusu onda bulunmaz.

4. Ger suâl it baña beñzer merd iseñ pâyânı yok

Bir saña beñzer ele girmez şeker güftârda

Eğer mertsen gelip bana sor, tatlı sözlülükte sana benzeyen biri bulunur mu?

5. Ateş-i süzâna garķ olmuş dil-i süzânla

²⁴ 209 b

Derd-nāk olup yatur yanup Ḥayālī nārda
Hayâlî , yanık gönlüyle yakıcı ateşler (denizine) batmış, ateşte dertli (bir şekilde) yanıp yatar.

17.²⁵

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Bir güzeller şâhını şâh eyledüm cân mülkine

Ḥāk-i pâyın virmezem yüzbiñ Süleymân mülkine

Bir güzeller şahını can ülkesine padişah eyledim. Onun ayağının tozunu yüz bin Süleyman mülküne vermem.

2. Aldı cân mülkin ḥayâl-i ḥaṭṭ-ı sebzüñ ḥüsrevâ

Şan yeşil başdur ki ḥükm eyler Ḥorāsan mülkine

Ey padişah (yüzündeki) taze tüylerin hayali can ülkesini aldı. (Bu haliyle) sanki Horasan ülkesini yöneten yeşil başlıklı (sultandır.)

3. Ey gözümüñ nûrı izüñ tozunuñ bir zerresin

Gözüme toprak virirsem ger Şıfâhân mülkine

Ey gözümün nuru (ayak) izinin tozunun bir zerresini İsfahan ülkesi karşılığında verirsem gözümü topraklar doyursun.

4. Zülf-i müşğnünñ ḥüsün mülkini ğâret eyleyüp

Çeşm-i ḥun-rîzünñ akıncı şaldı 'Osmân mülkine

Misk kokulu saçın güzellik ülkesini yağma edip kan dökücü gözünü (de sanki) Osmanlı mülküne akıncı saldı.

5. Ol şehün la'li Ḥayālī cân içinde 'âşıkunñ

Şanki sulṭân-ı şeh-en-şehdür Karaman mülkine

Hayâlî o şahın dudağı aşığın canı içinde, Karaman mülküne şahların şahı olan sultan gibidir.

18.²⁶

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

²⁵ 209 b

²⁶ 212 a –212 b

1. Şâdıķu'l- kıavl olsa dilber bî-vefâ yâr olmasa

Dâyimâ 'aşıklarun işi güci zâr olmasa

Dilber doğru sözlü ve vefasız bir yar olmasa; Aşıkların işi gücü daima ağlayıp inleme olmasa.

2. Âdemün çıkduğına şeytân sebebdür ravzadan

Ben dahî çıkmaz idüm kuyuñda ađyâr olmasa

Adem'in cennetten çıkmasına sebep şeytandır. Ben de rakip olmasa mahallenden çıkmazdım.

3. Nice bir it gibi yâr ardınca yilersin ey rakîb²⁷

Saña hüd derlerdi âdem lehçeñ evgâr olmasa

Ey rakip niçin sevgili ardınca it gibi yürürsün. Havlamasan seni insan zannedecekler.

4. Şimdi fettân-ı cihândır her büt-i sîmîn-beden

Yüzüñe bakmaz biri destüñde dinâr olmasa

Şimdi her gümüş bedenli (güzel) alemde fitnecidir. Hiç biri elinde dinar olmasa yüzüne bakmaz.

5. Dilberâ çokdan irişürdi devâ-yı vaşluña

Ger Hayâlî halka-i zülfüñde ber-dâr olmasa

Ey sevgili Hayâlî saçının halkasında asılmasaydı çoktan kavuşmanın devasına erişirdi.

19.²⁸

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Çözdükce çın seher o şanem zülf-i bâğını

Bâd-ı şabâ mu'aţtar ider cân dimâğını

O put (gibi güzel) gün ağarırken saçının bağını çözdükçe sabah rüzgarı aklını kokulanmış hale getirir (aklı başından gider).

2. Hüsñüñ kitâbı remzine olmađa muţtali'

Encüm çıkardı şubha felekde çerâğını

Güzelliğinin kitabının gizli manalarına vakıf olmak için, yıldızlar kandillerini sabaha kadar felekde tuttu. (yükseletti)

²⁷ Bu beyitte vezinde fazlalık mevcuttur.

²⁸ 218 b –219 a

3. Gül ruhlarına kendüyi benzettiği için

Jāle söyündürür şu koyup gül ocağını

Gül, (senin) gül yanaklarına kendisini benzettiği için, Çiğ tanesi, gülün ocağına su koyup söndürür.

4. Süsen ki geydi başına tac- 1 kalenderī

İñletdi dehr zāviyesinde ferāğını

Süsen başına tac-ı kalenderi giydiğinden beri bu eski dünya tekkesini inletti.

5. Cellād-ı çeşm gamzesi tığın taķındı yār

Görsün Hayālī her kişi başı yarağını

Göz celladı gamze kılıcını kuşandı medet. Hayālī her kişi kendi hazırlığını yapsın.

20.²⁹**Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün**

1. Küfr-i zülfün ey şanem sihrile kıldı bir kemend

Bağlayubdur boynuma zünnār-ı zülfün bend bend

Ey put (gibi güzel) siyah saçın sihirle bir kement yaptı. Saçının zünnarını boğum boğum boynuma bağladı.

2. Bağ-ı hüsn içre kıyāmet gördü kıddün rāstı

‘İzzet idüp bir ayağ üzre turur serv-i bülend

Güzellik bağında, boyunun doğruluğunu dosdoğru görünce uzun servi ağacı saygı gösterip bir ayak üzerinde durur.

3. Medh iderdüm leblerüni tūti-i güyā gibi

La'l-i nābuñdan eger nüş eylesem bir zerre kıand

Eğer dudaklarından bir parça şeker yeseydim konuşan papağan gibi dudaklarını methederdim.

4. Nāsıhā biz mest-i ‘ışkuz geçmişüz esrārdan

Bir şehün abdālıyuz te'sir kılmaz nuş u pend

Ey nasihatçi biz aşk sarhoşuyuz esrardan vazgeçmişiz. (Öyle) bir şeyhin abdalıyuz ki bize nasihat tesir etmez.

5. .... görür ey yār gamzeñ yāresi³⁰

²⁹ 227 a –227 b

Bir 'acâyip derde düşmüşdür Hayâlî derd-mend

..... *Dertli Hayâlî bir acayip derde düşmüştür.*

21.³¹

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Zâ'f-ı cismümden kaçan kim eylesem bir dem figân

Nây olur âheng ider yanumca her bir üstüh^vân

Zayıf cismimden ne zaman figan eylesem her bir kemik ney olur ve yanımda ahenk tutar..

2. Firkatünde sergüzeştüm bilmek isterseñ şehâ

Tıguña şor kim zebân-ı hâlile kılsın beyân

Ey şeh ayrılığında başımdan geçenleri öğrenmek istersen kılıcına sor (o da) hal diliyle sana anlatsın.

3. Hüblar işigine beñzetdügiyçün kendüzin

Bu günâhın bildürüp yol kesdi çarha kehkeşân

Felek, kendini güzellerin eşiğine benzettiği için, Samanyolu yolunu kesip ona bu günahını bildirdi (haddini bildirdi.)

4. Göklere çık var sitäreñle cidal eyle diyü

Derd-i âhum çarha bir yirden dikübdür nerdubân

Derdimin ahı, göklere çıkıp yıldızınla (talihinle) mücadele et diye (bana) yerden gökyüzüne merdiven dikmiştir.

5. Beñzer öpdüñ koçduñ ol yâri Hayâlî yine sen

Utanur görünmege saña miyânile dehân

Hayâlî sen yine o sevgiliyi öpüp kucaklamışa benzersin bu (sebeple) ağız ile bel sana görünmeye utanır.

22.³²

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Âlile yıķduñ gönül mülkin sentüñ dînüñ mi var

³⁰ Bu bölüm varakların birbirine yapışması sonucu silinmiştir.

³¹ 233 b

³² 235 b

Hay kâfir yoḥsa ĩmān ehline kĩnũñ mi var

Gönül ülkesini hile ile yıktın senin dinin var mıdır? Hay kafir yoksa senin iman ehline kinin mi var?

2. Şüfıyā mir'āt-i ḥüsn-i yāre kılmazsın nazar

İlden ayruksı senũñ yoḥsa bir āyĩnũñ mi var

Ey sufi sevgilinin güzellik aynasına bakmazsın yoksa senin şehir halkından ayrı bir ayinin mi var?

3. Cān virür dil sünbül-i misgĩnũñe aşılmaḡa

Ey ḥatı reyḥān senũñ bu deñlü miskĩnũñ mi var

Ey yüzünün tüyleri reyhan (gibi) olan sevgili, gönül senin misk kokulu sümbül gibi saçlarına asılmak için can verir. Senin bu kadar miskin bir aşığın var mı?

4. Sen de ey bülbül nice şeydālanursın bāḡda

'Ārızı dilber gibi gülberg-i şĩrĩnũñ mi var

Ey bülbül niçin sen de bağda delirirsin? (Yoksa) senin (de) sevgilinin yanağı gibi şirin (bir) gül yaprağın mı var?

5. Öldürürsün cevri ile añdukça inşāfuñ ḡanı

Pādişāhum bu Ḥayālĩ kuluña kĩñũn mi var

Padişahım Hayâlî 'yi seni andıkça cevri ile öldürürsün, insafın nerede? Yoksa Hayâlî kuluna kinin mi var?

23.³³

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Pāk idüp mir'āt-ı ḡalbi şu gibi dĩdār sev

Ṭūṭĩ-i ṭab'a münāsib bir şeker-ḡüftār sev

Kalbin aynasını temizleyip su gibi bir çehre sev. Yaratılışına papağanına uygun bir şeker sözlü sev.

2. Sāḡin-i ḡāk-i mezelletsin ḡayırmaz ey gedā

Bir şehensāḡ-ı bülend-aḡter ḡamer-ruḡsār sev

³³ 241 b- 242 a

Ey dilenci alçaklık toprağının sakini olsan da önemi yok. Yıldızı yüksek şahlar şahı bir ay yüzlü sev.

3. Degme bir hercâyî maḥbubu ta'alluḫ eyleme

Cidd ü cehd eyle dilâ bir şâhid-i ğam-ḥ'âr sev

Sıradan bir hercayı sevgiliye bağlılık gösterme. Ey gönül çalış çabala kederli bir sevgili sev.

4. Eksük olmasun yanuñdan seng-i miḥnet ey göñül

Bağruña kim taş başup dir saña bir cevvar sev

Ey gönül yanından sıkıntı taşı eksik olmasın. Kim (sana) bağrına taş basıp çok cevr eden birini sev der.

5. 'Ālem-i ma'nîde didi baña bir şeyḥ-i kebîr

Ey Ḥayâlî bir perî-rû nev-cevân dil-dâr sev

Ey Hayâlî, mana aleminde bir büyük şeyh bana dedi ki; peri yanaklı genç bir sevgili sev.

24.³⁴

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

1. 'Avayıkdan geçüb küllî bu cismi cāna ṭapşurdum

Ara yirden çıkuben mülkini sultāna ṭapşurdum

Engellerden geçip bu cismi tamamen cana emanet ettim. Aradan çıkıp ülkesini sultana emanet ettim.

2. Mecâzî varlığın mest-i ḥaḳîkîye idüp teslîm

Şu'âi âfitāba ḳatrei 'ummana ṭapşurdum

Mecazi varlığımı hakiki sarhoşa teslim edip ışını güneşe, damlayı okyanusa emanet ettim.

3. Dür-i deryâ-yı ışkı genc-i dilde eyleyüb medfûn

Kimin guş-ı şeh-en-şâha kimini ḥāna ṭapşurdum

Aşk denizinin incisini gönül hazinesinde gömerek kimini şahlar şahının kulağına kimini hana emanet ettim.

4. Marîz-i 'ışka cān virmek imiş ancak şifâ bildüm

³⁴ 250 a

Koyup kanūn-ı 'ışka derdini dermāna ıapşurdum

Aşk hastasının şifası can vermekmiş, öğrendim. Derdini aşk kanununa bırakıp derdini dermana emanet ettim.

5. Hayâlî la'l-i dildârı gönül abdâlına şundum

O helvâ-yı lezîzi vâlih ü hayrâna ıapşurdum

Hayâlî , sevgilinin dudağını gönül abdalına sundum. O lezzetli helvayı şaşırmış ve hayrana emanet ettim.

Sonuç

Divanları yayımlanmış olan şairlerin farklı divan nüshalarında ortaya çıkan şiirlerine ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir. Çünkü bu şiirlerin aynı dönemde yaşamış olan ve aynı mahlasla şiirler yazan bir başka şaire ait olma ihtimali mevcuttur. Hazırlanan çalışmada dikkat edilen ilk husus bu önemli nokta olmuştur. Şiirlerin, Hayâlî Bey'e mi yoksa "Hayâlî" mahlaslı başka bir şaire mi ait olduğu noktasında tezkirelere baş vurulmuş ve bu kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında şiirlerin Hayâlî Bey'e ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada bununla da yetinilmemiş Hayâlî Bey'e ait benzer nitelikteki şiirler (vezin, üslup, kafiye) örneklerle gösterilmiş ve çalışmada yer alan şiirlerin Hayâlî Bey'e ait olduğu ispata çalışılmıştır. Elde edilen bu bilgilerden sonra Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi 774 numaraya kayıtlı nüshada mevcut diğer şiirler, yayımlanmış olan divanla karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma neticesinde divanda bulunan diğer tüm şiirlerin yayımlanmış olan Hayâlî Bey Divanı içinde yer aldığı sadece çalışmada yer verilen yirmi dört gazelin yayımlanmış divanda olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan çalışma sonucunda Hayâlî Bey'e ait olan yirmi dört gazel gün ışığına çıkarılarak edebiyat dünyasına sunulmuştur. Hayâlî Bey'e ait olan yayımlanmamış gazellerin Hayâlî Bey Dîvânı'nın kurulumu sırasında tetkik edilen yazmalardan birinde çıkması ise dikkate şayandır. Hayâlî Bey gibi divanı ölümünden sonra tertip edilen şairlerin divanlarında da eksik şiirler olabilir. Şairin divanı yayımlanmış olsa bile bilinmeyen şiirleri farklı nüshalar içinde yer alabilir. Klasik edebiyat şiirlerinin farklı ve bilinmeyen nüshaların içinde kaybolmaması için mevcut divanların, yeni oluşturulan yazma kataloglarındaki nüshalardan ya da yurtdışında bulunan yazmalardan faydalanılarak tekrar incelenmesinin sahamıza yeni, bilinmeyen gazeller katacağı görüşüdeyiz. Bu bağlamda Hayâlî Beyin Sabahattin Küçük tarafından ortaya konan 8 gazeliyle bu çalışmada sunulan 24 gazelinin Hayâlî Bey Divanı'nın yeni baskılarında bulunmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

AYNUR Hatice, **Çâkerî Divanı**, Scala Yay., İstanbul 1999.

Çavuşoğlu Mehmet, **Amrî Divanı**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1979.

Çavuşoğlu Mehmet, **Helâkî Divanı**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1982.

KINALİZÂDE HASAN ÇELEBİ, **Tezkiretü's-şuara**, (Haz: İbrahim Kutluk), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

-
- KURNAZ Cemal, **Hayâlî Bey Divânı'nın Tahlîli**, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1996.
- KURNAZ Cemal, "16. Asır Şairlerinden Hayâlî Beğ'in Şöhreti ve Tesiri", **H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S.2 (1984), s. 47-62.
- KÜÇÜK Sabahattin "Hayâlî Bey'in Yayınlanmamış Gazelleri", **Türk Dili Dergisi**, S. 394(1984), s. 418-421.
- LATİFÎ, **Tezkiretü'ş-şuara ve Tabsiratü'n-nuzama**, (Haz: Rıdvan Canım), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 2000.
- ÖZTÜRK Furkan, "Baş Açuk Abdâl- Hayâlî ve Bâkî'nin Şiirlerinde Melamî İşlev Üzerine Bir Deneme", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî**, S. 41(2007), s. 215-220.
- ŞENTÜRK Ahmet Atilla, **Osmanlı Şiiri Antolojisi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999.
- TARLAN Ali Nihat, **Hayâlî Bey Divânı**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1945.
- ZAVOTÇU Gencay, "Hayâlî ve Yahyâ Bey'in Şiirlerinde Fuzulî Etkisi", **İlmî Araştırmalar**, S. 18(2004), s. 123-134.